

MOTIV PLESA KAO IGRE I SVEČANOST RIJEČI
U A. B. ŠIMIĆA I PJESNIKA IZ ČASOPISA *DER STURM*

Branka Brlenić-Vujić

Najviša čežnja naših duša je čežnja umjetnosti.
(A. B. Šimić, *O muzici forma*)

1.

Herwarth Walden 1910. godine u Berlinu utemeljuje časopis *Der Sturm* i nakladu *Der Sturm*. Časopis je označio novo strujanje u svim avangardnim pravcima prve polovice 20. stoljeća (u futurizmu, poglavito u ekspresionizmu, kubizmu, konstruktivizmu). Godine 1912. H. Walden osniva i stalne izložbe avangardnih umjetnika, također naslovljene *Der Sturm*. Djelovanje slikara i pjesnika te zajednički nastupi na priredbama diljem Europe, poglavito od 1912. godine – zahvaljujući i poticajnom djelovanju *Der Sturma* i njegovom glavnom uredniku i osnivaču Herwarthu Waldenu – uspostavlja načelo simultaneizma – istodobnost avangardnih umjetničkih iskaza kojima se pridružuje u stilskoj srodnosti *Der blaue Reiter* iz Münchena u 1912. godini, časopis čiji su urednici Wassily Kandinsky i Franz Marc.

A. B. Šimić je čitao berlinski *Der Sturm* i minhenski *Der blaue Reiter* u izvorniku. U *Vijavici*, br. I. 1917., objelodanjuje u uvodnom manifestu naslovljenom *Namjesto svih programa*¹ svoj program, tekst na tragu njemačkih izvornika iz ekspresionističkih – avangardnih časopisa:

Umjetnost je ekspresija umjetnikovih osjećanja; ovaploćenje umjetnikove unutrašnjosti u zvucima, bojama, linijama ili riječima... Umjetnost se, dakle, otkriva u ekspresivnosti, ne u ljepoti.

Šimićev člank *Berlinski Sturm ili nova umjetnost germanska*² (*Novine*, IV., br. 175.), Zagreb, 1917. – objelodanjen pod pseudonimom Peripatetik – pjesnikovo je samoodređenje, povezanost s časopisom *Der Sturm* i urednikom H. Waldenom:

Razumljivo je, da se u našem sitom, blaziranom stoljeću javljaju mnogi umjetnički pokreti i pravci, struje, škole; futurizmi, kubizmi, ekspresionizmi. Sve to ima veliku i neprocjenjivu vrijednost za one, koji budu prosuđivali naše stoljeće i pisali psihologiju našeg stoljeća (...) Oni (ekspresionisti) jednako izdaju list, prave slikarske i kiparske ekspozicije, drže predavanja, publiciraju svoje knjige (...) Jurišaju na sve. Juriš. Sturm.

U članku *Ekspresionizam i svečovječanstvo*³ iz 1923. godine pjesnik će izriječkom upozoriti na *Der Sturm*, kad je već ekspresionizam na zalazu u potrošenosti svojih avangardnih načela:

Umjetnost nije prosta imitacija prirode nego ekspresija unutrašnjeg doživljaja, bila je glavna formula *Sturmove* teorije. I doista, meni se ništa nije činilo istinitije nego ta rečenica.

2.

U *Vijavici* (III. juli) Zagreb, 1918., koju potpisuje kao urednik, A. B. Šimić objelodanjuje studiju *O muzici forma*⁴ i Pjesme – među kojima je *PLES*⁵.

A. B. Šimić je u pjesmi *Ples* orkestrirao erotsku igru u boji i riječi uzbibanoga prostora (na tragu pjesnika iz *Der Sturm* i Kandinskog iz *Der blaue Reitera*) prinoseći svoj izraz. U ljubavnoj igri *Plesa* Šimićeva je poetska struktura – skladno sišla u samu sebe, varirajući motiv plesa kao igre prema unutarnjem značenju – svečanosti riječi. Pri tom je uspostavio inovativne postupke iz berlinskog *Der Sturm*, primjerice: Die Wortkunst (umjetnost riječi), Das Simultangedicht (simultana pjesma) i Der Reihungsstil (nizanje kao stil).

PLES

*Gola tijela radost plešu
Oči piju žuta sunca
Bog se smije
Srca lebde*

*Gola tijela sjetu plešu
Ure jedva miču vrijeme
Čaše ćute
Cvijeća venu
Ruke klonu
Ruke mru u teškom ritmu
Gola tijela očaj plešu
Noć zelene zvijezde sipa
Oči gasnu
Kose kriče
Ure kaplju
U oknima jutro puca
Snovi pršte rasiplju se
Gola tijela užas plešu*

U studiji *O muzici forma* pjesnik će napisati: *Sve forme govore (...) Kad doživljujemo forme, duša čuje njihov unutrašnji glas, njihov krik, njihovu muziku (...) Treba da sve forme umjetnosti slikarstva ili kiparstva ili plesa ili riječi doživljujemo kao muziku (...)*

Ekstaza žute boje, rasprsnuće smijeha, u ljubavnom plesu ozvučene i obojene Šimićeve slike *Plesa* – naslovljene pjesme – u dinamizmu je pokreta koji vodi sublimaciji predmeta i sublimiranoj apstrakciji, uspostavljenoj preko iskaza *gola tijela radost plešu*. Kružno je kretanje plesa uspostavljeno oblikom – *gola tijela radost plešu / gola tijela sjetu plešu / gola tijela očaj plešu / gola tijela užas plešu*. Jedan oblik prekida drugi: *radost* prekida i preuzima *sjeta, očaj užas*.

U *Geometriji i pjesmi*⁶ Šimić je zapisao:

Moglo bi se postaviti kao sheme za ravnu liniju (horizontalnu) mir, blagost, ravnodušnost; za uzlaznu liniju uznesenje; za silaznu žalost, očajanje; (...) za nagli uspon osjećaji uzleta, ushita itd. (...)

Nazočna je geometrizacija *Plesa* i prema Šimićevoj shemi u suglasju je s teorijskim zasadama Kandinskog.

Vanjsko pokretno pjesnikovo motrište dinamizira kretanje otvorenim prostorom, uspostavljajući raznovrsne prostorne odnose. Oni su stvoreni međusobnim odnosom boja. *Boja je sredstvo kojim se djeluje izravno na dušu.*

*Boja je kist. Oko je čekić. Duša je glasovir sa mnogo žica. Umjetnik je ruka koja ovim ili onim dodirrom s određenom namjerom pokreće ljudsku dušu na vibraciju (...) Skladnost boje može biti samo na principu svrhovitog dodira ljudske duše (...) upozorava Kandinsky u *Über das Geistige in der Kunst (O duhovnom u umjetnosti)*.*

Šimićeva je žuta boja u *Plesu* suprotstavljena neimenovanoj plavoj (*sjeta*), a njih preuzima tipka zelene boje – Kandinskoga – koja treba donijeti osjećaj spokojnosti u bijeloj tipki – neimenovanoj oazi – tipki Šimićeve glazbe *jutra koje puca i snova koji pršte i rasiplju se*.

Pjesnik premošćuje vizualni razmak između boja, spajajući jednu s drugom preko uzbibanoga prostora – *Plesa* – u kompozicijskoj okosnici koja se rasprostire poput *glazbe oblika u beskrajnu ritma*, u kojima *sve forme govore: ure, čaše, cvijeće, ruke, oči, kose*; jer *svaka ima svoj unutrašnji glas, zvuk, krik (O muzici forma)*.

Ples pjeva skladnost Kozmosa – ali i poetsku simfoniju, varirajući glazbenu temu oblika od semantičkih nizova prema nutarnjem značenju oblika, onoga što je označeno u samom jeziku glazbe. Duša je ustrukturirana u poetskoj simfoniji – u boji i glazbi uzbibanoga prostora – u simultanimizmu koji vodi geometrizaciji oblika. Šimićeva je poetska struktura skladnosti sišla u samu sebe – ispitujući svoju čvrstinu k sjedinjujućem centru. Nutarnje je očitovanje u zvucima, bojama, linijama ili riječima – eksperiment s raznolikim oblicima – u kojima je oblik shvaćen kao mnoštvo jedinstva i *dio jednog organizma*, čije se kretanje širi i iz središta pjesme označeno rukama: *ruke klonu / ruke mru u teškom ritmu*. Pjesnik je oblikovao čest kruga kojom se kružno kretanje učvršćuje kao kompozicijska okosnica.

Linija i površina *Plesa* s kolorističkoga i glazbenoga aspekta skladno se sjedinjuju u kontinuitetu prostora i vremenskoga rasapa i *dotiče se jedne beskrajne bezutješnosti; plač (...) očaj bez dna (O muzici forma): kose kriče / snovi pršte rasiplju se / gola tijela užas plešu. A ženina bijela ruka, zasjavši u noći, budi svojim ćutljivim krikom umrtvljeni život duše (...); vraćajući djevičanstvo stvarima i otvara vrata njihova unutrašnja života (O muzici forma)*.

Na ishodištu Kandinskog slijedim u Šimićevu *Plesu* apstrahiranje oblika sve do čistog sadržaja i kompoziciju kao skladbe nasuprot oponašanju, u kojoj su nazočne i Worringerove teze.

Worringerovi poticaji – *Abstraction und Einfühlung, ein Beitrag zur Stilpsychologie*, 1908. i *Zur Entwicklungsgeschichte der modernen Malerei, Der Sturm*, Berlin, 1911. – upućuju na propitivanje transcendentalna smisla umjetnosti,

jer duša poznaje samo jednu mogućnost sreće – stvoriti nešto s one strane pojavnog, nešto apsolutno, u kome će se odmoriti od muke relativnog. Otuda preobrazba promijenljivih pojava u nešto nužno, irealno i neorgansko – apsolutno, što predstavlja elementarne geometrijske forme, linearnu stilistiku i arhitektonski kontrapunkt – nazočne su teze u *Abstraction und Einfühlung, ein Beitrag zur Stilpsychologie*.

Vagnerovski iskaz *ljepota u akciji* dobiva u Kandinskoga oznaku *boja u akciji* – na platnima uskovitlanih i jarkih boja *snenih kompozicija*. Kandinski je skladao obojene zvukove – *Der gelbe Klang* – kao čiste osjećaje povezane s apstraktnim oblicima. *Oblik je očitovanje nutrine*, napisao je u *Über das Geistige in der Kunst*. Kada se ukine anonimna jeka predmeta koji imaju praktičnu vrijednost, ostaje, po Kandinskom, osjećajni smisao skladbe u skali boja – *glazbeni doživljaj nije zvučan nego čisto duhovni* (*Über das Geistige in der Kunst*).

A. B. Šimić je u *Plesu* orkestrirao na tipkama u boji i riječi uzbibanoga glazbenog prostora Kandinskoga, prinoseći svoj navlastiti lirski izraz na tragu fenomenološke redukcije transcendentalne svijesti i spoznaje. Očita je tijesna povezanost koju je njemački ekspresionizam uspostavio u suodnosu slikarstva, književnosti i glazbe – zorni su pokazatelji: časopis *Der Blaue Reiter* (1912.) s urednicima slikarima W. Kandinskim i F. Marcom – i časopis *Der Sturm* s urednikom H. Waldenom.

Šimićevo nutarnje značenje forme ne stvara svoje oblike, nego nastaje iz forme kao posebna semantička struktura. Jedinstvena je inherentnost koja se u njoj provjerava – *Wesensschauung* – dozrijevanje bivstva.

Oznakovaljen jezik ozvučena Šimićeve *Plesa* u pokretu je krika upravljen prema daljnjem dinamičnom pokretu – prema *eidosu*, prodiranjem u sve dublje slojeve spoznaje – u gledanje ispunjeno razmišljanjem, koje je u Šimića augustinovsko – *Istina se nalazi u nama – kao najviša spoznaja i čežnja*. Pjesnik je napisao *O muzici forma: Kad doživljujemo forme umjetnosti, spoznajemo ono što je beskrajno, vidimo ono što je drukčije nevidljivo (...)*; iza kojeg stoji glagol *schauen* i krajolik duše u kojem se prelijeva tvarni svijet glazbe oblika. Otkriće je epifanijske spoznaje i mjera ekstaze – ali i čežnje – pred misterijem života i smrti, smrti i života – sublimirana u čistoći. *Vaskrsenje stvari* (A. B. Šimić) dobiva označnicu mistične korespondencije duša i religijskog poimanja umjetnosti koje ide do fenomenološko-ontološkog ishodišta. Spiritualni lirizam čisto duhovne

preobrazbe svijeta s pomoću estetskih znakova prema ontičkom izvoru Bitka i prostoru transcendencije, susretanje je s beskonačnošću.

3.

Šimićeva studija *O muzici forma* i pjesma *Ples* primjerena je za interpretaciju autorovih teorijskih odnosa prema njemačkom ekspresionizmu, ali i prema vlastitim tekstovima – kritikama upućenim Miroslavu Krleži i njegovu *Panu* i *Trima simfonijama*; naslovljenih: *Novo sunce* (*Hrvatska prosvjeta*, Zagreb, IV., 1917., br. 7.-8., str. 307.-310.) i *Prazna retorika Miroslava Krleže* (*Novine*, Zagreb, IV., br. 178., 6.8.1917., str. 3.-5.; objelodanjen tekst pod pseudonimom Peripatetik).

Pjesnik je napisao o pjesniku *Pana*:

Njemu sve progovara, pjeva, izgara i luduje. Sunce, oblaci, drveće, crkva, voće, cvijeće, pjesma, sve se cjeluje, kovitla i pleše. – U ovoj zbrci i trci i vrtnji nereda i pobrkanošći pleše i on, gospodin Miroslav K. On je najrazuzdaniji plesač, plesač s riječima, Worttänzer (...)

(...) *Jer nije dosta, da je pjesma samo izvana muzikalna, nego i iznutra. Tek onda kad je i osjećanje muzika i forma muzika, pjesma je muzikalna, harmonična, pjesma je pjesma* (...)

(...) *Kad moćni pjesnici označuju bojama apstrakcije, uvijek nam sugeriraju ono, što su htjeli reći* (...)

(...) *Nije nam ovaj verzifikator (Krleža) sugerirao, da nam je jasno, kakve su to modre, a kakve crvene sanje* (...) *On pjeva i o zelenim stihovima* (...) (*Novo sunce*).

Kritiku iz *Novog sunca* pridružiti će *Trima simfonijama*:

Kao u »Panu« tako i ovdje sve pleše, sve igra, sve se prebacuje preko glave (...) *Ne, to nije poezija ni u smislu futuriste Marinettija* (...) *Talambas boja i šarenih napjeva* (...) (*Prazna retorika Miroslava Krleže*)⁷.

Krležino *Podne*:

*Slobodno,
Golo,
Divlje,
Divno,*

*Topi se metal sunca
Sve živi.
Pleše.
Vijuga.
Dršće.
Treperi.
Živi.*

– za Šimića je samo poetska disperzija.

Šimićeva studija *O muzici forma* orkestracija je avangardnog modela Kandinskog iz studije *Über die Formfrage (O pitanju forme)* iz *Der blaue Reitera*, 1912., s ekspresionističkom označnicom iz *Der Sturma*.

U studiji *Über die Formfrage* W. Kandinsky je nadahnuto napisao: *Der Klang ist die Seele der Form (...)* *Die Form ist der äußere Ausdruck des inneren Inhaltes. (Zvuk je duša forme (...))* *Forma je vanjski izraz unutarnjeg sadržaja.*; pridružujući sljedeću misao u kontekstu stilizacije predmetnog u smjeru apstraktnog i prostorne transcendencije u susretanju s beskonačnošću:

*Die Welt klingt. Sie ist ein Kosmos der geistig wirkenden Wesen. So ist die tote Materie lebender Geist. (Svijet zvuči. On je kozmos duhovno djelujuće prirode. U mrtvoj materiji živući je duh)*⁸.

H. Walden u *Der Sturm* definira ekspresionizam u označnici *umjetnosti riječi (Die Wortkunst)*:

Was ist nun Expressionismus. Um es mit einem Wort zu sagen: Kunst (...) *Für die Wortkunst gibt es keine gebundene und ungebundene Sprache. Die Kunst ist ja die Bindung, die Gestaltung, die Komposition (...)* *Daß Augen hören, ist ein Bild, das die Einbildung erregt, also Eindruck macht. Also ein Ausdruck macht.*

(Što je ekspresionizam. Može se reći s jednom riječju: Umjetnost (...)) *Za umjetnost riječi nema vezanog i nevezanog govora. Umjetnost je veza, oblik, kompozicija (...)* *Da oči čuju, to je slika koja pobuđuje maštu, dakle čini dojam. Dakle čini izraz)*⁹.

Umjetnost riječi (Die Wortkunst) ekspresionističke poetike uspostaviti će inovativni postupak: *Das Simultangedicht (simultanu pjesmu)*.

Simultanost dakle u literaturi ne može značiti istovremenost, nego brzo redanje (impresijā, slikā, misli), napisat će A. B. Šimić u *Simultanom pjesništvu*¹⁰.

Šimićeva pjesma *Ples* s motivom je plesa kao igre i svečanosti riječi, gdje se umjetnost stavlja na razinu najvišeg oblika spoznaje, jer *sve stvari su forme božanskoga, forme Duha. Nevidljivi Duh u vidljivim formama stvari (...)*, u kojem glazba kao najapstraktnija umjetnost govori najjače duši u *vaskrsenju stvari (O muzici forma)*.

Od 1913. godine u *Der Sturm* redovito i najčešće objelodanjivat će svoje stihove August Stramm, koga će A. B. Šimić spomenuti u eseju *Novi njemački pjesnici*¹¹ (*Kritika*, III., br. 7.), Zagreb, 1922., s osvrtom na znamenitu antologiju Kurta Pinthusa *Menschheitsdämmerung (Sumrak / osvit čovječanstva)*¹², Berlin, 1919. August Stramm je 1915. godine poginuo u I. svjetskom ratu i pjesme u Pinthusovoj antologiji preuzete su iz *Der Sturma*.

Pišući o Augustu Strammu u *Novim njemačkim pjesnicima*, A. B. Šimić će na primjerima u izvorniku ispisanih pjesama *Sturmangriff* i *Wunder* upozoriti na sljedeće:

Dakle nikakav opis juriša nego iz doživljaja destilirano ono što je najbitnije. Sinteza (...) Riječ ima sama za sebe emotivnu snagu, ritmizirana u odnosu prema drugima.

Šimićevu pjesmu *Ples* prisposodbit ću s dosada neistraženim Strammovim pjesmama¹³ iz *Der Sturma*, iščitavajući motiv igre koja dobiva označnicu metaforične igre riječima u navedenim inovativnim postupcima. To su pjesme: *Schwermut (Melankolija)* i *Dämmerung (Sumrak/osvit)*. Prinosim Strammove pjesme u izvorniku i hrvatskom prijevodu, a njima u njemačkom prijevodu i hrvatskom izvorniku pridružujem Šimićevu pjesmu *Ples*.

SCHWERMUT

*Schreiten Streben
Leben sehnt
Schauern Stehen
Blicke suchen
Sterben wächst
Das Kommen
Schreit!*

MELANKOLIJA

*Koračati Težiti
Život čezne
Jeze stoje
Pogledi traže
Umiranje raste
Dolazak
Vrišti!*

*Tief
Stummen
Wir.*

*Duboko
Nijemi
Mi.*

DÄMMERUNG

SUMRAK/OSVIT

*Hell weckt Dunkel
Dunkel wehrt Schein
Der Raum zersprengt die Räume
Fetzen entrinken in Einsamkeit
Die Seele tanzt
Und
Schwingt und schwingt
Und
Bebt im Raum
Du!
Meine Glieder suchen sich
Meine Glieder kosen sich
Meine Glieder
Schwingen sinken ertrinken
In
Unermeßlichkeit
Du!*

*Svjetlost budi tamu
Tama prijeći svjetlost
Prostor raspršuje prostore
Krhotine se utapaju u samoći
Duša pleše
I
Titra i titra
I
Treperi u prostoru
Ti!
Moji udovi se traže
Moji udovi se miluju
Moji udovi
Titraju tonu tonu utapaju
U
Beskrajnost
Ti!*

*Hell wehrt Dunkel
Dunkel frißt Schein!
Der Raum ertinkt in Einsamkeit
Die Seele
Strudelt
Sträubet*

*Svjetlost prijeći tamu
Tama proždire svjetlost
Prostor se utapa u samoći
Duša
Vri
Opire se*

Halt!
Meine Glieder
Wirbeln
In
Unermeßlichkeit
Du!

Hell ist Schein!
Einsamkeit schlürft!
Unermeßlichkeit strömt
Zerreißt
Mich
In
Du!
Du!

TANZ

Nackte Körper tanzen Freude
Augen trinken gelbe Sonnen
Gott lacht
Herzen schweben
Nackte Körper tanzen Trauer
Uhren können Zeit kaum bewegen
Gläser schweigen
Blumen welken
Hände fallen
Hände streben in schweren Rhythmus
Nackte Körper tanzen Verzweiflung

Stoj!
Moji udovi
Vrtlože
U
Beskrajnost
Ti!

Svjetlost je svjetlost / privid!
Samoća srče!
Beskrajnost struji
Razdire
Me
U
Ti!
Ti!

PLES

Gola tijela radost plešu
Oči piju žuta sunca
Bog se smije
Srca lebde
Gola tijela sjetu plešu
Ure jedva miču vrijeme
Čaše ćute
Cvijeća venu
Ruke klonu
Ruke mru u teškom ritmu
Gola tijela očaj plešu

<i>Die Nacht geisst grüne Sterne</i>	<i>Noć zelene zvijezde sipa</i>
<i>Augen erlöschen</i>	<i>Oči gasnu</i>
<i>Haare schreien</i>	<i>Kose kriče</i>
<i>Stunden tropfen</i>	<i>Ure kaplju</i>
<i>In den Fensterscheiben bricht der Morgen an</i>	<i>U oknima jutro puca</i>
<i>Träume bersten und zerschrieben</i>	<i>Snovi pršte rasiplju se</i>
<i>Nackte Körper tanzen Schauder</i>	<i>Gola tijela užas plešu.</i>

Unutarnja praznina i rasapnost označnica je Strammove pjesme *Melankolija* (*Schwermut*) unutar koje provaljuje u pokretu *krik*; rastakanje subjekta kao odslik samoće i očaja.

U eseju *O muzici forma* A. B. Šimić je označio *doživljaj forme* – umjetnosti – u kojemu *duša čuje njezin unutrašnji glas* – krik.

Emotivna snaga riječi, ritmizirana u odnosu prema drugima u brzom redanju (*impresijâ, slikâ, misli*) ispisuje *simultanu pjesmu* (*Das Simultangedicht*) s označnicom *nizanja kao stila* (*Der Reichungsstil*).

Riječi treba da se rimuju onda kad se rimuju stvari. Rima je jek i odjek, upozorit će A. B. Šimić u eseju *Tehnika pjesme*¹⁴ u *Savremeniku* (XVII., br. 3.) Zagreb, 1923. godine.

Potonje označnice nadaju se iz Šimićeve pjesme *Ples* unutar koje *umjetnost riječi* ispisuje označnicu metaforične igre riječima prema unutarnjem značenju: *Gola tijela radost plešu / Gola tijela sjetu plešu / Gola tijela očaj plešu / Gola tijela užas plešu*; u *doživljaju koji je čisto duhovni*¹⁵.

Vanjsko pokretno pjesnikovo motrište dinamizira u *Plesu* kretanje otvorenim prostorom, unutar kojeg A. B. Šimić uspostavlja beskrajni ritam *plesa* u kojemu *sve forme govore* u nizanju riječi (*Der Reihungsstil*).

Pjesma *Ples* nastala je 1918. godine, a njoj prethodi Strammova pjesma *Dämmerung* (*Sumrak/osvit*). Pišući o Pinthusovoj antologiji (*Menschheitsdämmerung*), A. Stamać će instruktivno upozoriti:

Leksem »Dämmerung« posjeduje svoje perifrazom opisano značenje: *»der Übergang von Tag zur Nacht, von der Nacht zum Tag«*. Dakle, *»prijelaz iz dana*

u noć, iz noći u dan«. Opće hrvatsko značenje bilo bi dakle »i sumrak i osvit«, »i večernji suton i praskozorje«¹⁶.

Preko uzbibanoga prostora A. Stramm u pjesmi *Dämmerung* (koja je uvrštena u Pinthusovu antologiju 1919. godine u drugom stavku *Erweckung des Herzens – Buđenje srca*) započet će metaforičnu igru riječima »tame i svjetla« u raznovrsnim prostornim odnosima: *Prostor raspršuje prostor / Treperi u prostoru / Prostor se utapa u samoći u beskrajnom ritmu*, unutar koje je *duša* ustrukturirana kao sjedinjujući centar u susretanju s beskonačnošću: *Duša pleše / Titra i titra / Treperi u prostoru / Duša / Vri / Opire se*.

Erotska igra – *Moji udovi se traže / Moji udovi se miluju* – uzbibanoga Strammova prostora svoj svršetak ispisuje u ritmu stihova: *Samoća srče / Beskrajnost teče / Razdire / Me / U / Ti! / Ti! simultane pjesme*, koja u Šimićevoj Plesu, 1918. godine svoj svršetak ima u stihu: *Gola tijela užas plešu*.

Šimićevo *gola tijela* iz pjesme *Ples*, koja *očaj plešu / užas plešu* su u suglasju i sa Strammovim stihovima iz pjesme:

VERZWEIFELT

*Droben schmettert ein greller Stein
Nacht grant Glas
Die Zeiten stehn
Ich
Steine.
Weit
Glast
Du!*

OČAJAN

*Gore trešti jarki kamen
Noć oštri staklo
Vremena stoje
Ja
Kamenim.
Daleko
Stakliš
Ti!*

Multimedijalni Gesamtkunstwerk (Das multimediale Gesamtkunstwerk) u umjetnosti riječi obojenog zvuka Strammove pjesme – *trešti jarki kamen / stakliš* – u orkestriranju je avangardnog modela Kandinskog u kompoziciji čiste boje koja teži apstraktnom obliku. Poliharmonija umjetnosti riječi u suzvučju je ritma tonalno heterogenih akorda – *trešti / oštri / stoji / kameni / stakli* – instrumentaciji disonantnosti u *beskrajnosti prostora, koji se utapa u samoći i razdire*.

Umjetnost riječi (Die Wortkunst) u Waldenovom iskazu – *Što je ekspresionizam (Was ist nun Expressionismus)* – ugradila je *zvuk, boju i riječ*

multimedijalnog Gesamtkunswerka iz teorijskih ishodišta W. Kandinskog iz *Der blaue Reitera (Plavi jahač)*. Potonje je i A. B. Šimić izrazio i u stihovima svoje pjesme *Ples*. A na stranicama *Der Sturma* čitam u tome kontekstu sljedeće iskaze:

seine bläuerfühlten Augen-Oskar *njegove oči ispunjene plavetnilom*
Kokoschka; Else Lasker – Schüler,
Der Sturm, 1. Jg. 1910, Nr. 21

seine Blätter leuchten blau *njegovi listovi sjaje se plavo*
seine Blüten duften Klang *njegovi cvjetovi mirišu zvukom*
Täler blühen in seinem Schatten- *doline cvjetaju u njegovoj sjeni.*
Franz Marc;

Herwarth Walden, Berlin am achten März 1916., *Der Sturm*, 6. Jg. 1916, Nr. 23/24 (tekst je u cijelosti posvećen F. Marku, uredniku časopisa *Der blaue Reiter*, koji je život izgubio na bojišnici)

Rote Blume rote Anna Blume *Crveni cvijet crvena Anna Blume (cvijet)*
Blau ist die Farbe deines gelben Haares *Plavo je boja tvoja žute kose*
Rot ist das Girren deines grünen Vogels- *Crveno je gugutanje tvoje zelene ptice.*
– An Anna Blume;
Kurt Schwitters, *Der Sturm*, 10. Jg. 1921, Nr. 5

Emocionalne sheme u kompoziciji čistih boja – prema Kandinskom iz studije *Über die Formfrage (Der blaue Reiter, 3., 1912.)* – žute, plave, zelene i crvene ostaju označnicom i Waldenovog *Der Sturma*; koje je unosi A. B. Šimić u svoju liriku, skladajući obojene zvukove kao čiste osjećaje.

Uspostavljeno je načelo simultanizma – stilska srodnost avangardnog poetskog iskaza hrvatskog i njemačkog ekspresionizma (*Die Wortkunst, Das Simultangedicht, Der Reihungsstil, Das multimediale Gesamtkunstwerk*).

LITERATURA:

- Brlenić-Vujić, B., »A. B. Šimić i likovna avangarda«, *Kroatističke teme*, Rijeka, 2000.
- Kandinsky, W. und Marc, F. (Hg.), *Der blaue Reiter*, Almanach, München, 1912.; München, 1984.
- Milanja, C., *Pjesništvo hrvatskog ekspresionizma*, Zagreb, 2000.
- Vieta, S./Kemper H.G., *Expressionismus*, München, 1975.
- Žmegač, V., »Počeci estetike ekspresionizma«, *Umjetnost riječi*, XXXVIII., 2, Zagreb, 1994.
- Žmegač, V., »Europski kontekst ekspresionizma«, u zborniku *Ekspresionizam u hrvatskoj književnosti i umjetnosti*, Zagreb, 2002.

BILJEŠKE

- ¹ Usp. A. B. Šimić, *Sabrana djela*, II., prir. Dubravko Jelčić, Zagreb, 1998., str. 227.-228.
- ² Isto, str. 106.-108.
- ³ Isto, str. 314.-320.
- ⁴ Isto, str. 116.-120.
- ⁵ Svi navodi pjesme *Ples* prema: A. B. Šimić, *Sabrana djela*, I., priredio Nedjeljko Mihanović, Zagreb, 1998, str. 115.
- ⁶ Usp. A. B. Šimić, Isto, *Sabrana djela*, II., str. 374.-375.
- ⁷ Usp. A. B. Šimić, Isto, *Sabrana djela*, I., str. 405.-411.; 412.-418.
- ⁸ W. Kandinski, *Über die Formfrage. Essays über Kunst und Künstler*, Stuttgart, 1955.
- ⁹ Usp. H. Walden P. A. Silbermann (Hg.), *Expressionistische Dichtung vom Weltkrieg bis zur Gegenwart*, Berlin, 1932.
- ¹⁰ A. B. Šimić, *Tri zapisa o pjesništvu*, Isto, *Sabrana djela*, I., str. 552.-553.
- ¹¹ Usp. A. B. Šimić, Isto, *Sabrana djela I.*, str. 461.-489., str. 474.-476.
- ¹² Usp. Ante Stamać, »Uloga antologije *Menschheitsdämmerung* Kurta Pinthusa u oblikovanju hrvatskog ekspresionizma«, u zborniku *Ekspresionizam u hrvatskoj književnosti i umjetnosti*, Zagreb, 2002., str. 75.-83.
- ¹³ Usp. Baur Rupprecht Slavko, »A. B. Šimić i njemački ekspresionizam, Ekspresionizam i hrvatska književnost«, *Kritika*, sv. 3., Zagreb, 1969., str. 84.-87.; posebno utjecaj stihova njemačkog ekspresionista Kurta Heynickea na Šimića.
- ¹⁴ A. B. Šimić, Isto, *Sabrana djela I.*, str. 490.-495.
- ¹⁵ Usp. W. Kandinsky, *Über das Geistige in der Kunst*, Pieper Ver., München, 1911.
- ¹⁶ A. Stamać, Isto, str. 76